

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет

Кафедра банківської справи

КУРСОВА РОБОТА

на тему:

**“СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТА
РЕФОРМУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ”**

Студентка 1 курсу 11 групи

напряму підготовки «Фінанси та кредит»

професійна орієнтація «Банківська справа»

Гайдукевич Т.Б.

Керівник

доцент, к.е.н. Г.М.Забчук

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії:

Тернопіль 2016

З М І С Т

ВСТУП	3
1. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток банківської діяльності в Україні.....	6
2. Особливості функціонування банківської системи в умовах глобалізації.....	17
3. Проблеми розвитку банківської системи України.....	28
4. Напрями розвитку банківської системи України в процесі фінансової глобалізації.....	37
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сьогодні у світовій економіці переважають тенденції транснаціоналізації господарських відносин, у тому числі і глобалізація банківської діяльності. Серед основних тенденцій фінансової глобалізації на сучасному етапі є посилення концентрації банківських активів та капіталів, створення та посилення позицій транснаціональних банків, які стали головними суб'єктами сучасної глобальної фінансової системи. Україна представляє досить серйозний інтерес для іноземного бізнесу, особливо її банківський сектор. Банківська система будь-якої країни першої відчуває вплив зазначених процесів, а з урахуванням масштабів тієї ролі, яку вона відіграє в усьому розвитку національної економіки, можна без перебільшення стверджувати, що банківська система виступає ключовою передавальною ланкою впливу глобалізаційних процесів на національне господарство. Вітчизняні банки проходять серйозну перевірку часом в умовах постійних економічних трансформацій та прискорення глобалізаційних процесів на фінансових ринках. Активний притік прямих іноземних інвестицій в економіку нашої держави та проникнення іноземних банків на вітчизняний ринок гостро ставить питання про наслідки активної експансії зарубіжних банків в Україні і необхідності її заохочення або обмеження.

Огляд літератури з теми дослідження. Сучасні тенденції розвитку банківської діяльності в умовах фінансової глобалізації є предметом активних наукових досліджень. Так можна виділити праці таких науковців: Л. Арсенова, І. Боднар, В. Геєць, О. Дзюблук, І. Зарицька, М. Івченко, М. Ігнатенко, М. Литвин, М. Кириченко, А. Козирєв, М. Маковей, Р. Набок, Є. Осадчий, О. Шаповал та інших. Однак швидка зміна умов функціонування, стрімкі глобалізаційні процеси спонукають до постійного пошуку шляхів забезпечення стійкості та конкурентоспроможності національної банківської системи.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є обґрунтування сучасних характерних особливостей міжнародної банківської діяльності та визначення сильних і слабких сторін присутності іноземного капіталу в банківській системі України.

Досягнення поставленої мети пов'язано з вирішенням таких наукових і практичних завдань:

- проведення аналізу наукових підходів до визначення впливу глобалізації на банківську систему держави;
- визначення факторів та обґрунтування системи показників, що впливають на розвиток банківської системи України;
- проведення оцінки сучасного стану діяльності банківських установ України;
- визначення стратегічних напрямів розвитку та реформування банківської системи України.

Об'єктом дослідження є процес функціонування банківської системи України в сучасних умовах.

Предметом дослідження є теоретичне та методологічне забезпечення ефективного розвитку банківської системи України з метою підвищення її конкурентоспроможності.

Наукова новизна полягає в поглибленні існуючих теоретико-методологічних засад щодо умов і механізмів розвитку банківських систем країн та розробці науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення регулювання національних банківських систем в умовах глобалізації.

Конкретні наукові результати, що розкривають особистий внесок автора у розробку досліджуваної проблеми і характеризують наукову новизну роботи, полягають у такому:

- обґрунтовано понятійно-категоріальний апарат дослідження глобалізації банківської системи: надано визначення понять «банківська система», поняття «глобалізація банківського бізнесу» як процесу взаємозалежних змін бізнесів банківських установ різних країн світу під

впливом зовнішніх і внутрішніх щодо фінансового ринку факторів, що характеризується ускладненням систем інституціональної взаємодії у зв'язку із наданням банківських послуг на етапі переходу від локального до глобального ринку банківських послуг, із створенням і розвитком наднаціональної системи банківського бізнесу.

- удосконалено організаційно-економічні засади забезпечення інтеграції національної економіки до світового господарства, а саме розроблено механізм інтеграції України до світової банківської системи, який складається з сукупності форм, методів, інструментів, ланцюгів та елементів, взаємодія яких спрямована на забезпечення ефективного функціонування національної банківської системи як складової частини світового ринку;

- визначено науково-теоретичні основи дослідження глобалізації, а саме визначено чинники посилення впливу глобалізації на розвиток банківської системи: стратегія й тактика розвитку банківських установ все більшою мірою буде спиратись не стільки на індикатори розвитку національної економіки, скільки на індикатори економічної ситуації у світі, з поступовим переходом до глобального режиму діяльності банківського бізнесу; зростання зацікавленості банківських установ країн світу в розширенні міжнародного співробітництва сприятиме посиленню відкритості економік країн світу; частка іноземного банківського сектора в національних економіках буде стрімко збільшуватись.

Практичне значення роботи полягає у тому, що рекомендації, розроблені за результатами досліджень, використані при підготовці стратегії розвитку банківської системи, зокрема доведено, що важливим напрямком розвитку національної банківської системи є державна підтримка її інтеграції до світового ринку банківських послуг в контексті реалізації стратегії інтеграції національної економіки до світового господарства та визначено завдання розвитку національної банківської системи.

1. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток банківської діяльності в Україні

Глобалізація є всеохоплюючим та всеосяжним явищем сучасної економічної світової системи. Процеси глобалізації постійно змінюють умови розвитку світових економічних, соціальних та політичних відносин, вони є підґрунтям виникнення фінансової глобалізації, яка значним чином впливає на розвиток національних фінансових та банківських систем. Впливають зазначені процеси і на розвиток економіки України, а також на такий її важливий сектор, як банківський. Необхідно зауважити, що для активізації сучасних процесів розвитку банківського сектору України та вирішення проблем усунення диспропорцій в економіці необхідно визначити вплив загальносвітових процесів глобалізації на національний фінансовий ринок, а також виявити зворотній зв'язок їх впливу на економічне зростання країни в цілому.

У сучасних умовах фінансова глобалізація стає одним з провідних явищ у сфері міжнародних економічних відносин останнього десятиліття, з її потужним розвитком пов'язано виникнення значної кількості проблем та протиріч, нові тенденції на міжнародних фінансових та банківських ринках: постійно відбуваються суттєві коливання та зміни, які прямо чи опосередковано впливають на розвиток національних банківських систем та обсяги транснаціонального фінансового капіталу.

Необхідно зауважити, що в результаті такого впливу сучасної глобалізації відбувалась лібералізація економічних та законодавчих бар'єрів для вільного руху капіталу та здійснення фінансових операцій, що призвело до виникнення «фінансових пухирів» та збільшення ймовірності розгортання загальносвітових фінансово-економічних криз, які руйнують стійкість національних економік та їх фінансового сектору. Аналіз специфіки сучасного посткризового етапу розвитку фінансової глобалізації свідчить про необхідність посилення національних економічних бар'єрів на засадах розробки та впровадження нових законодавчих норм

регулювання діяльності фінансових посередників. Необхідність вирішення банківською системою України зазначених проблем обумовили вибір напрямку дослідження та його актуальність.

Аналіз негативного впливу світової кризи на розвиток глобальної та національних банківських систем свідчить, що одною з причин такого впливу є відсутність обґрунтованих теоретичних підходів до визначення понять «глобалізація» та «фінансова глобалізація», серед дослідників відсутня єдина думка щодо визначення цих понять та особливостей їх розвитку. Це, в свою чергу, впливає на якість методичних та практичних рекомендацій щодо вдосконалення методів регулювання сучасної банківської діяльності.

Глобалізація економіки являє собою процес інтеграції та уніфікації економік країн з метою формування єдиної світової господарської системи та її гармонізації з єдиними економічними законами та нормами функціонування. Також глобалізацію можна визначити як взаємозалежний розвиток економік різних держав та якісно новий рівень інтернаціоналізації фінансових ринків, ринків праці, інформаційних ринків у загальний світовий ринок [5, с. 3].

Наступним етапом розвитку економічної глобалізації є глобалізація фінансової сфери, яка є історичним процесом лібералізації та інтеграції ринків грошей та капіталу, що раніше функціонували в певній мірі ізольовано, в єдиний світовий ринок. На перших етапах свого розвитку вона відкрила можливість формування глобального фінансового капіталу, здатного діяти у світових масштабах та надала йому нові ефективні інформаційні та організаційні можливості. Отже, якісна зміна взаємодії між національними фінансовими системами, яка відбувається у сучасному світовому економічному просторі, отримала назву фінансової глобалізації.

Проведений аналіз понять «глобалізація» та «фінансова глобалізація» та особливостей їх функціонування призвів до можливості здійснити періодизацію основних етапів розвитку процесів глобалізації (рис. 1).

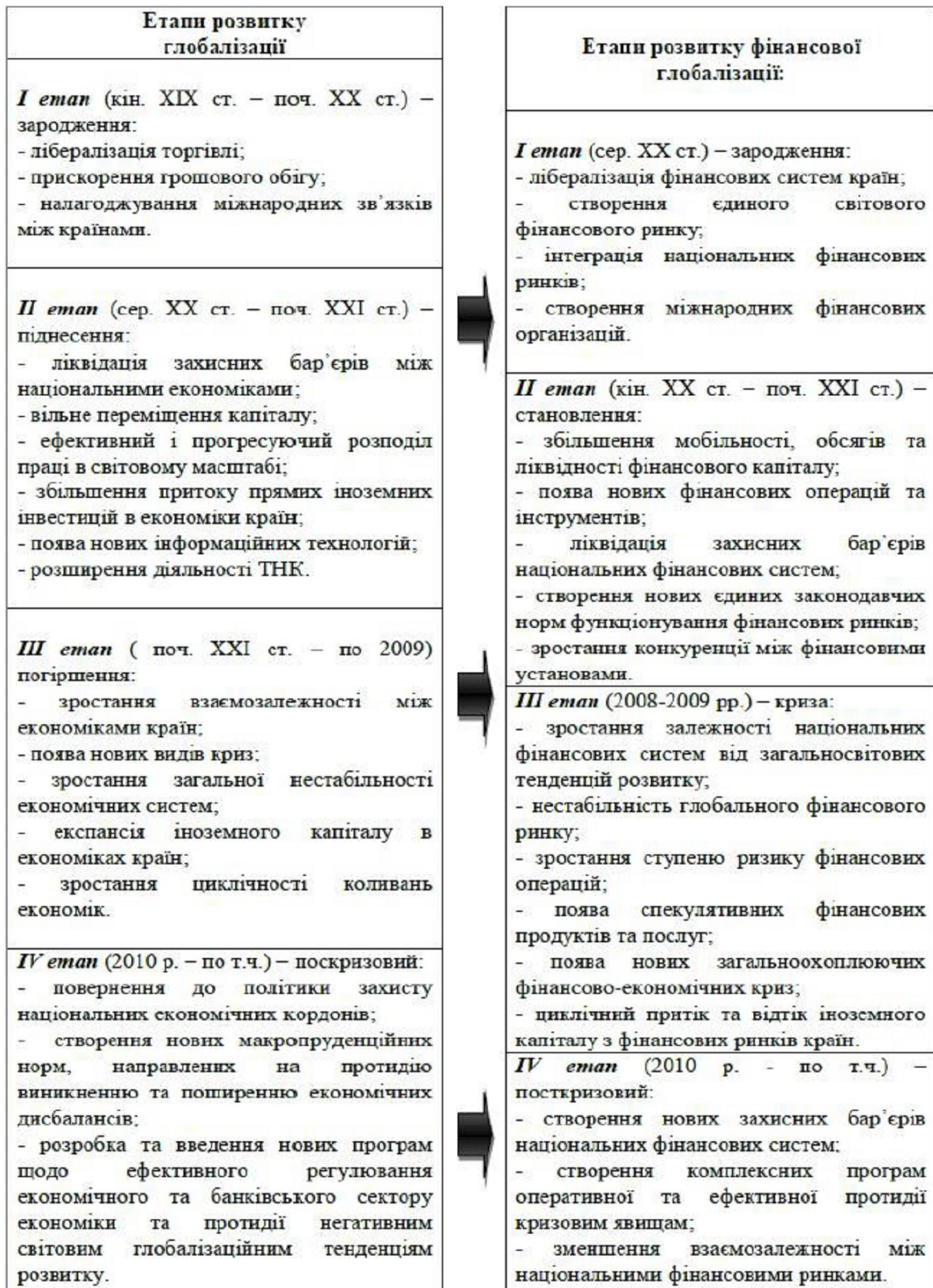

Рис. 1. Схема етапів розвитку глобалізації та фінансової глобалізації [20]

З рис. 1 видно, що на першому етапі розвитку глобалізації відбувалося підсилення всесвітнього економічного зростання саме за

рахунок вільної торгівлі, відбувався більш ефективний та прогресуючий розподіл праці в світовому масштабі.

При цьому посилилася конкуренція на товарних ринках пропорційно зростанню міжнародного товарного обміну за рахунок лібералізації торгівлі.

Другий етап глобалізації виник на засадах інформаційної та телекомунікаційної революцій, які сприяли розвитку міждержавних фінансових відносин, виходу банків за кордони своїх країн та утворенню транснаціональних корпорацій, що почали активно впливати на розвиток економічних систем менш розвинених країн.

Процеси глобалізації охопили практично всі країни світу, створивши при цьому певні правила та нові економічні норми функціонування економік країн. Завдяки цьому почали укладатися нові міжнародні угоди співробітництва в економічній сфері, відбувався обмін технологіями та інформацією, поширилася діяльність транснаціональних корпорацій.

Це, в свою чергу, сприяло перерозподілу прямих іноземних інвестицій розвинених країн у ті країни, яким були необхідні відповідні фінансові ресурси. Отже, особливості процесів розвитку глобалізації другого етапу призвели до виникнення фінансової глобалізації. Зазначимо, що перший етап розвитку фінансової глобалізації сформувався в процесі відповідних перетворень фінансової системи на другому етапі глобалізації, сприяла таким змінам лібералізація методів регулювання діяльності національних фінансових ринків.

На третьому етапі розвитку глобалізації при всіх зазначених вище позитивних наслідках глобалізації, які простежувалися на I та II етапах, почали проявлятися негативні наслідки цих процесів. Активно зростала взаємозалежність економік у глобальному вимірі, підвищилася їх вразливість до різного виду криз та виникла загальна нестабільність. Зазначене було викликано нестійким процесом економічного розвитку

країн, який має відповідний хвилеподібний характер та призводить до коливання основних макроекономічних показників.

Активізація процесів глобалізації на фінансовому ринку призвела до порушення його стабільності, а відмова від режиму фіксованих валютних курсів призвела до ліквідації державних захисних бар'єрів, що посилює притоки іноземного капіталу на національні фінансові ринки. Все це призвело до того, що економічні та фінансові системи країн стали ще більш залежними від загальносвітових тенденцій розвитку та незахищеними від появи нових фінансово-економічних криз, основним об'єктом яких, в першу чергу став банківський сектор країн. У національних банківських системах зростає рівень ризиків фінансових операцій, з'являються нові, незабезпечені фінансовими ресурсами, спекулятивні продукти та послуги, що сприяє виникненню системних ризиків.

Зростання невизначеності подальшої економічної ситуації призводить до відтоку іноземного капіталу з національних фінансових ринків країн та зменшенню ресурсів фінансування розвитку національних економічних систем у цілому. В кінцевому результаті у 2008 р. фінансово-економічна криза охопила увесь світовий фінансовий ринок, що свідчить про негативний вплив фінансової глобалізації на процеси розвитку національних та світової економік.

Наступним, четвертим етапом є сучасний період розвитку глобалізації. Цей етап розвитку фінансової глобалізації є посткризовим. Невдалі припущення та теорії, щодо виключно позитивного впливу процесів фінансової глобалізації були спростовані, в результаті чого національними фінансовими системами формуються нові захисні бар'єри, відбувається перехід від лібералізації до більш жорстких норм регулювання фінансового ринку та його банківського сектору. Наприклад, США у 2010 році приймають закон Додда Франка, який містить жорсткі

правила регулювання процесів функціонування фінансового ринку та його банківського сектору.

Отже, особливістю четвертого етапу глобалізації є сприяння процесів її подальшого розвитку формуванню раціональної інтеграції країн світу та визначенню міжнародного партнерства як основного з чинників розвитку національних економік. Саме тому зараз відбувається повернення до колись існуючих та розробка нових економічних законодавчих та економічних норм регулювання економік, які б гарантували захист національних економік та адекватно реагували на зміну загальносвітових тенденцій розвитку глобалізації.

Глобалізація фінансової сфери, транснаціоналізація банківського бізнесу, активність спекулятивного капіталу змінили параметри функціонування національної сфери фінансових послуг. Загострення конкуренції на ринку банківських послуг, зниження прибутку фінансово-кредитних операторів в розвинених країнах визначили прагнення великих банків до зовнішньої експансії.

Як на національному так і на міжнародних рівнях банківська система будь-якої країни відчуває на собі вплив загальносвітових процесів, а саме економічних, політичних, соціальних. Сучасний дисбаланс у валютно-фінансовій сфері примушує банківські системи активніше працювати в окремих регіонах, в тому числі найбільших – Європі, США, країнах СНД та ін. [5]. Основні внутрішні та зовнішні макроекономічні чинники, які визначають можливість участі національних банківських систем на міжнародному фінансовому ринку наведені в табл. 1.

Необхідно відмітити, що крім визначених у наведеної таблиці макроекономічних чинників, існують і геополітичні чинники впливу на можливість участі національних банківських систем у міжнародному фінансовому просторі, а саме: зацікавленість країни в інтеграції у світову економіку, місце країни в світовій економіці, характер розвитку міжнародних господарських зв'язків тощо. Також до основних

геополітичних чинників можна віднести рівень інтегрованості країни в міжнародну фінансову та господарську системи, стабільність світової геополітичної ситуації та рівень регіоналізації національної економіки країни та її банківського сектору.

Таблиця 1

Класифікація чинників, що впливають на участь національних банківських систем у операціях міжнародного фінансового ринку [20]

Макроекономічні чинники	
Внутрішні	Зовнішні
1. Економічне становище країни: - розвиненість ринку; - показники внутрішнього боргу; - грошова маса та золотовалютні резерви; - інвестиційний потенціал. 2. Ступінь розвитку національної грошово-кредитної системи 3. Рівень організації національного грошово-кредитного ринку та його сегментів 4. Розвиненість інституту фінансових посередників 5. Рівень лібералізації оподаткування 6. Ступінь лібералізації руху капіталів 7. Стабільність політичної ситуації 8. Періодичність перегляду міжнародного кредитного рейтингу 9. Якість міжнародного рейтингу платоспроможності країни	1. Становище країни в світовій економіці: - показники платіжного балансу; - зовнішній борг; - іноземні інвестиції; - валютний курс. 2. Рівень розвитку міжнародної валютно-фінансової системи 3. Організація міжнародного фінансового ринку 4. Рівень розвитку міжнародних фінансових посередників 5. Стан світової економіки та світового фінансового ринку 6. Методи регулювання глобального фінансового ринку

Зазначимо, що як на національному так і на міжнародних рівнях банківська система будь-якої країни відчуває на собі вплив загальносвітових процесів, а саме: економічних, політичних, соціальних. В процесі дії зазначених процесів поступово ліквідуються бар'єри між державними та міжнародними фінансовими ринками та розвиваються міждержавні зв'язки між ними.

Одним з основних складових процесів фінансової глобалізації є входження іноземного капіталу в національні банківські системи та зростання його впливу на їх розвиток у цілому. При цьому відбувається додатковий притік капіталу в банківський сектор економіки країни, що стимулює розвиток банківської системи та економіки країни, але й призводить до накопичення відповідних структурних ризиків, адже розвиток економіки країни та її банківського сектору стає залежним від зовнішнього фінансування.

Аналіз процесів розгортання світової кризи 2007-2009 рр. свідчить, що поглибленню кризових явищ сприяв стрімкий та неконтрольований відтік капіталу з країн, що призвів до занепаду відповідних галузей, а також до проблем у економічній, соціальній та політичній сферах. Таким чином, запозичивши дешеві кредитні ресурси в іноземній валюті національні банки створюють додаткові ризики як для себе та банківської системи, так і для економіки в цілому, адже у разі економічних та циклічних коливань та погіршення економічної ситуації в країні, яка призведе до девальвації національної валюти, борги банків перед іноземними кредиторами зростуть на відповідний відсоток інфляції.

Результатом негативного впливу глобалізації на розвиток економіки України стала світова економічна криза 2007-2009 рр., яка призвела до зупинення темпів зростання кількості банків, а також банкрутства значної їх кількості (рис. 2).

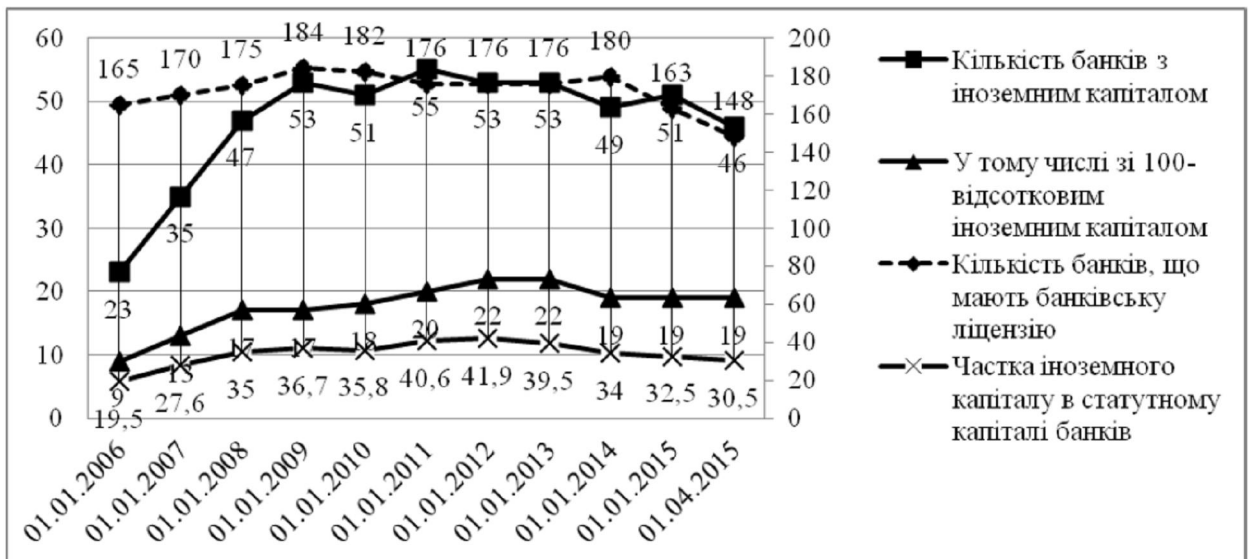

Рис. 2. Динаміка кількості банків України, що мають банківську ліцензію та банків з іноземним капіталом у 2006-2015 рр. [33]

Як видно з рис. 2, внаслідок впливу кризи, під час якої відбувся рекордний рівень девальвації національної валюти, скоротилася кількість банків з іноземним капіталом зі 184 (на 1.01.2009 р.) до 148 одиниць (на 1.04.2015 р.), а також зменшилась частка іноземних коштів у статутному

капіталі з 2012р.на 11,4 в.п.. Кількість банків зі 100-им іноземним капіталом зменшилась з 22 (2012 р.) до 19 на 1 квітня 2015 р.

Варто відмітити, що для аналізу впливу глобалізаційних процесів на різні країни розраховують індекси економічної глобалізації. Виділяють дві основні методики розрахунку індексів економічної глобалізації, а саме: методику швейцарського інституту економічних досліджень КОФ та міжнародну методику The Global Economy [42, 43]. Проаналізуємо індекси економічної глобалізації розвитку країн за методикою швейцарського інституту економічних досліджень – КОФ (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка індексу економічної глобалізації країн 1991-2013рр. за методикою КОФ [43]

	1991	1996	2001	2006	2011	2012	2013
Білорусь	25,67	34,66	43,87	39,75	53,94	60,70	54,98
Казахстан	52,99	53,00	67,88	71,82	64,24	60,06	58,04
Молдова	41,70	56,31	67,82	65,89	64,81	62,45	63,49
Польща	43,46	46,23	53,50	71,77	72,44	73,79	79,11
Румунія	36,33	43,23	53,47	60,52	64,08	72,27	72,53
Росія	24,06	34,14	49,90	52,99	51,56	65,90	67,75
Україна	31,36	43,05	49,95	56,49	65,70	69,50	67,78

Як видно з даних, наведених у табл. 2, індекс економічної глобалізації України у 2013 р. складав 67,78 в.п. та був більшим, ніж в таких країнах, як Білорусь, Казахстан та Молдова. Майже однакового рівня даного показника з нашою країною досягла Росія, а рівень економічної глобалізації країн сусідів – членів ЄС, Польщі та Румунії склав 79,11 в.п. та 72,53 в.п. відповідно [9].

Зростання індексу економічної глобалізації нашої країни відбувалося з 1991 по 2012 рр., однак у 2013-ому році зростання цього показника було призупинено та скоротилося на 1,72 в.п.

Зазначене пов'язано з проведенням неефективних економічних реформ щодо подолання негативного впливу фінансової глобалізації на економіку упродовж 2012-2013 рр., а також невизначеністю вектору економічного розвитку країни.

Порівняльний аналіз індексів економічної, соціальної та політичної глобалізації України за 1995-2014 рр. за методикою The Global Economy наведено на рис. 3.

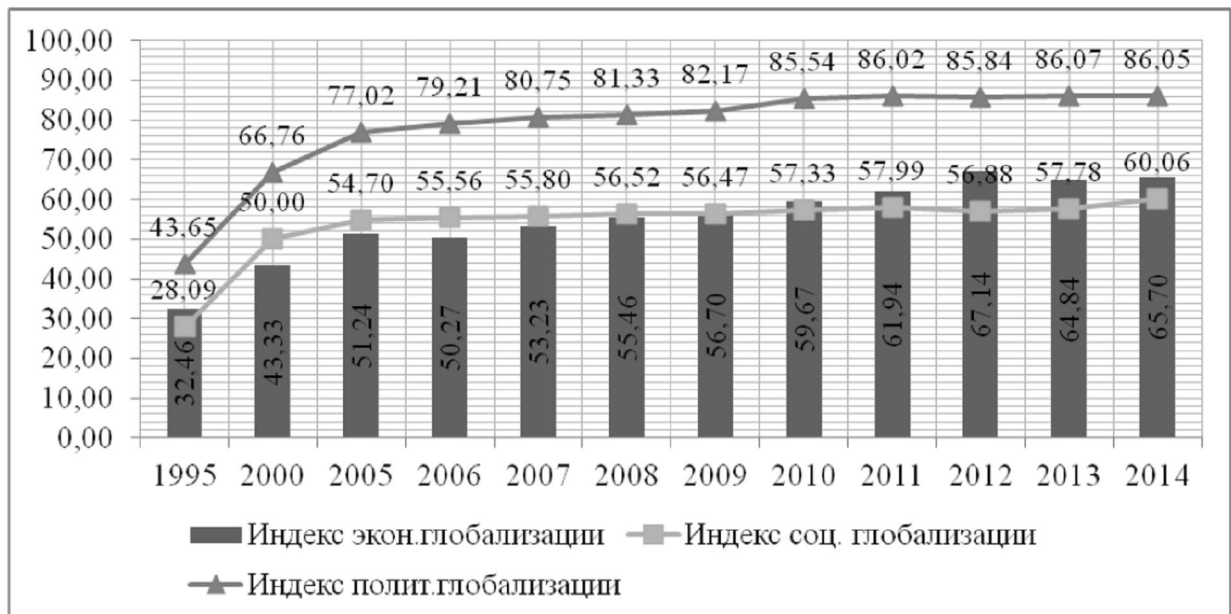

Рис. 3. Динаміка індексів економічної, соціальної та політичної глобалізації України за 1995-2014 рр. за методикою The Global Economy [42]

З рис. 3 видно, що найменшого впливу глобалізації зазнала соціальна сфера, індекс глобалізації якої склав 60,06 в.п. у 2014 р., що свідчить про те, що рівень соціального добробуту населення країни зазнає мінімальних позитивних змін, щодо його покращення. Темпи зростання рівня соціальної глобалізації в нашій країні за останні 10 років є незначними. В період з 2005-2014 рр. рівень цього показника зріс всього на 5,36%, у порівнянні з рівнем показників економічної та політичної глобалізації, які зросли на 14,46% та 9,03% відповідно. Такий низький рівень зростання індексу соціальної глобалізації свідчить про те, що соціально-економічна програма розвитку нашої країни за останні 10 років досягла дуже незначних результатів, та є неефективною, а отже й потребує кардинальних змін. Рівень економічної глобалізації за останні 10 років зріс майже на 15%, що свідчить про досить сталий але повільний розвиток економіки, адже щорічні темпи зростання були досить незначними.

Процеси глобалізації за останні роки охопили практично усі економіки світу, створивши при цьому нові можливості для їх існування та функціонування. Відкриття національних кордонів для вільного руху капіталу та тим самим прискорення процесів його обігу, призвело до значного зростання впливу на вже незахищені державами фінансові системи. Фінансова глобалізація почала випереджати глобалізацію в реальному секторі економіки та перетворилася в вирішальний фактор трансформаційних процесів у національних банківських системах. Поступові коливання притоку та відтоку іноземного капіталу з національних фінансових систем почали провокувати збільшення коливань в економічному розвитку країн, та призводити в кінцевому результаті до виникнення фінансово-економічних криз, які поширилися дуже швидко, та охопили економіку не одної окремої держави, а досягли загальносвітового масштабу.

Не оминув цей процес і Україну, економіка та банківська система якої здійснює процес інтеграції до світового фінансового середовища і за темпами зростання індексу економічної глобалізації посідає 44 місце серед країн світу. Щороку відбувається поступове зростання цього показника, але воно є досить незначним, що є результатом неефективної державної економічної політики, зокрема у банківському секторі країни. На сьогодні нашій країні потрібно розробити та впровадити чіткий комплекс методів поступового реформування фінансової системи та її банківського сектору, котра б забезпечувала її відповідний захист від негативних проявів процесів глобалізації та сприяла б розвитку національної економіки.

Одним з основних напрямків розвитку методів підвищення ефективності аналізу та регулювання діяльності банків повинно стати застосування Національним банком України кластерного аналізу, який дозволить групувати банки не тільки за показником величини активів, а й за відносними показниками результатів їх діяльності. Крім того, це дозволить розробляти методи регулювання для кожної окремої групи

кластеру. Застосування такого підходу дасть можливість оптимізувати процеси нагляду та визначити найактуальніші напрями для аналізу операцій банку, а також скоординувати активність наглядових підрозділів, фінансового моніторингу, валютного контролю тощо.

2. Особливості функціонування банківської системи в умовах глобалізації

На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин важливим є інтернаціоналізація економіки та експансія корпорацій за межі країн їх створення. Свої дочірні структури за кордоном почали відкривати навіть українські банки, проте їх кількість не зростає, а навпаки зменшується. Кількість іноземних банків в Україні за останній рік також зменшилась. З огляду на це варто дослідити динаміку та проблеми створення банками України своїх представництв, філій і дочірніх банків за кордоном та проблеми іноземних інвесторів у середовищі вітчизняної банківської системи.

В умовах глобалізації та інтернаціоналізації економіки набуває значного поширення міжнародний рух капіталів. Свою діяльність у цьому напрямі посилюють комерційні банки, адже саме вони є безпосередніми учасниками цих потоків. Комерційні банки шукають нових клієнтів, удосконалюються заради вже існуючих клієнтів і шукають нові об'єкти вкладення капіталу на досі неосвоєних ринках, у тому числі за кордоном. У цьому й полягає актуальність теми даного дослідження.

Важливими напрямками розвитку банківської сфери в більшості розвинутих країн є уніфікація діяльності зі збереженням національних традицій, поєднання державного нагляду та регулювання ринку банківських послуг із поетапною лібералізацією та дерегуляцією, поширення й удосконалення інформаційних технологій, загострення конкуренції, а також зростання ризиковості, що, за недосконалості системи управління ризиками, призводить до кризових явищ у банківському

секторі. Усе це зумовлює актуальність розроблення проблематики ефективного розвитку банківської системи України в умовах євроінтеграції та глобалізації.

Банківській системі України притаманні ті ж загальні принципи, які характеризують діяльність банківських систем країн ЄС і безпосередньо Центральної та Східної Європи (дворівнева побудова, розділення функцій центрального банку та всіх інших банків, контроль за діяльністю банківських установ). Однак вони здійснили реформування своїх банківських систем значно швидшими темпами, ніж Україна, що зумовило вищий рівень конкурентоспроможності їхніх банків, якщо порівнювати з українськими, та вищу ефективність їх розвитку. Крім того, інтеграції вітчизняної банківської системи у європейський фінансовий простір перешкоджають як зовнішні, так і внутрішні чинники, а також перешкоди системного, фінансово-економічного, правового, психологічного характеру. Однак, слід зазначити, що банківські системи європейських країн також розвиваються в умовах впливу чинників процесу глобалізації.

При цьому слід відзначити тенденцію до зростання ступеня концентрації в банківських системах європейських країн: навіть незважаючи на приєднання до ЄС нових країн, кількість банків за майже десять років з 2003 р. по жовтень 2013 р. скоротилася з 9465 до 8838 [6]. Значною мірою зростанню концентрації в банківських системах сприяла фінансова криза, у результаті якої банки, що потрапили у важке фінансове становище, ставали об'єктом для поглинання – наприклад, можна навести такі великі установи, як британський HBOS, німецький Dresdner Bank, бельгійсько-нідерландський Fortis [6]. Іншим наслідком зростання концентрації банківських систем європейських країн стає універсалізація складових їх кредитних установ: це відбувається як за рахунок компетенції придбаних кредитних установ, так і за рахунок освоєння нових сегментів банківського бізнесу.

З урахуванням фінансових інновацій і появи нових фінансових інструментів, у тому числі похідних, зазначені тенденції створюють нові ризики для банківських систем. Важливим досягненням фінансових ринків останніх двох десятиліть став розвиток сек'юритизації, що створило новий підхід, який припускає розподіл прийнятих на себе ризиків, а також істотно збільшило оборотність коштів при довгостроковому кредитуванні. Зворотною стороною таких фінансових інновацій стало поширення кредитного ризику і, відповідно, ризику понесення фінансових втрат безліччю економічних суб'єктів, тоді як раніше цей ризик обмежувався лише одним суб'єктом. У поєднанні ж зі зростанням концентрації та універсализації в банківських системах європейських країн ці фактори поширюють ризики не тільки на кредиторів банку – емітента сек'юритизованих боргових зобов'язань, але й на його вкладників і кореспондентів. Таким чином, певним «побічним ефектом» класичної функції банків як фінансових посередників стає поширення взаємозв'язків, у тому числі й ризиків, між різними суб'єктами економіки – нефінансовими компаніями, фізичними особами-вкладниками, банками, власниками облігацій, застапоутримувачами тощо. Глибина і широта цих взаємних зв'язків підводять до поняття системного ризику в банківській системі, тобто ризику одночасної і взаємозумовленої реалізації звичайних притаманних банківській діяльності ризиків для всіх її суб'єктів [3].

У розглянутому аспекті європейські банки значно відрізняються від американських, які за актом Гласса-Стіголла спочатку не можуть проводити подібні операції з цінними паперами, а отже, за рахунок своєї більшої фрагментованості і гетерогенності фінансова система США більшою мірою забезпечує захист інвесторів і фінансову стабільність. Через те що прийняття законів, що за змістом аналогічні до акта Гласса-Стіголла, у країнах Європи об'єктивно неможливе, то місцеві регулятори, у першу чергу ЄЦБ, змушені іншим чином забезпечувати фінансову стабільність з урахуванням європейської специфіки. Так, ЄС являє собою

не єдиною державу, а політико-економічний блок держав, які поки що проводять самостійну економічну політику.

Нещодавні угоди у ЄС, що стосуються створення банківського союзу, істотно збільшують роль ЄЦБ, по суті, роблячи його центром єдиної грошово-кредитної політики. Це разом із доповненням ЄЦБ як регулятора спеціальними органами, які здійснюють моніторинг системного ризику, дозволяють вирішити завдання його відстеження. Слід зазначити, що створення банківського союзу являє собою важливий крок із поглиблення інтеграційних процесів у рамках ЄС. Вважаємо, що діяльність банківського союзу сприятиме більшій ефективності інститутів нагляду та регулювання, підвищуючи зрештою фінансову стабільність.

Також у рамках ЄС був створений інструмент для розв'язання кризових ситуацій: Європейський фонд фінансової стабільності, кошти якого вже були використані для виділення допомоги «проблемним» країнам єврозони; і Європейський механізм фінансової стабільності. Разом із тим дані фонди призначені, у першу чергу, для допомоги державам.

На жаль, тема про зарубіжні структури вітчизняних банків до сьогодні не досліджувалась інтенсивно, у той час як тема іноземних банків в Україні обговорюється в наукових публікаціях набагато частіше. До того ж Національний банк України не надає повної актуальної інформації стосовно даного питання. Певним чином проблема створення дочірніх структур українських банків була висвітлена у працях і публікаціях таких вітчизняних вчених та економістів, як В. Борунов, О. Мельничук, Д. Гриньков, О. Васюренко, У. Владичин.

Для того щоб розглянути питання стосовно теми дослідження, варто зазначити, які саме структури за межами території України мають право відкривати вітчизняні комерційні банки. Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. банки України можуть створювати за кордоном філії, представництва та дочірні банки. Наведемо конкретні визначення стосовно цих структур:

– філія банку – відокремлений структурний підрозділ банку, що не має статусу юридичної особи і здійснює банківську діяльність від імені банку [4]. Філії банків здійснюють банківські та інші операції згідно з положенням про філію, на підставі банківських ліцензій та письмових дозволів, отриманих банками;

– представництво банку – територіально відокремлений структурний підрозділ банку, що виконує функції представництва та захисту інтересів банку і не здійснює банківську діяльність [4]. Представництво виконує роботу, пов'язану з пошуком нових клієнтів, маркетинговими дослідженнями, моніто-рингом законодавства, супроводженням угод клієнтів.

На жаль, чинне законодавство України не дає чіткого визначення дочірнього банку. Можемо зробити висновок, що дочірній банк – це банк, 100% статутного капіталу якого належить материнському банку, або банк, у якому материнський банк безпосередньо або опосередковано володіє часткою, одноосібно або разом з іншими особами, що презентує еквівалент 50 чи більше відсотків статутного капіталу або голосів цього банку, або має можливість справляти вирішальний вплив на управління, або діяльність цього банку на основі угоди або будь-яким іншим чином. Дане визначення фігурує у Постанові НБУ № 143 від 12.04.2006 р. «Про затвердження Положення про створення дочірнього банку, філії і представництва українського банку на території інших держав». Проте даний законодавчий акт на сьогодні втратив чинність.

Активну діяльність зі створення представництв та філій за кордоном українські банки розпочали у 2006 р. Саме тоді з метою розширення кола мережі представництва банків України за кордоном Національний банк України створив сприятливіші умови для їх відкриття, що сприяло інтеграції національних банків у міжнародний фінансовий сектор і поліпшенню обслуговування клієнтів. Так, у 2006 р. було відмінено вимогу щодо можливості створення дочірнього банку або філії за наявності

статутного капіталу банку не менше 10 млн. євро та представництва не менше 5 млн. євро. Проте важливим залишилося виконання банком встановлених норм функціонування та складання бізнес-плану діяльності його іноземних структур. У результаті у 2006 р. банки України відкрили за кордоном п'ять представництв, офіси яких були розташовані в Лондоні, Москві, Мінську, Відні, Кейптауні. Також НБУ надав банкам дев'ять дозволів на створення представництв у Лондоні, Пекіні, Москві, Нью-Йорку, Ризі, Празі, Будапешті, Алмати [10].

До цього часу за кордоном діяли представництва українських банків у Кишиневі, Сінгапурі, Китаї та Казахстані й усього одна філія ПриватБанку на Кіпрі (відкрита у 2003 р., діє до сьогодні).

У 2007 р. відкрили свої представництва за кордоном Укрексімбанк (м. Нью-Йорк, США), ПриватБанк (м. Пекін, Китай), Банк «Форум» (Казахстан). Також НБУ було видано два дозволи на створення банками представництв за кордоном. Загальна кількість останніх на 1 січня 2008 р. становила 12 представництв [10].

Протягом 2008 р. було відкрито тільки одне представництво українського банку за кордоном, а саме, представництво ІМЕКСБАНК у Румунії (м. Бухарест), видано дозвіл чотирьом українським банкам на відкриття таких структур та надано дозволу на створення дочірніх банків за кордоном банку «Південний» (у Латвії), ПриватБанку (у Грузії), Індустріалбанку (у Латвії) [10].

Упродовж 2007-2009 рр. кількість представництв українських банків за кордоном була стабільною. У 2012-2013 рр. їх кількість зменшилась до дев'яти (при 176 діючих в Україні банках), проте проявилася тенденція до придбання вітчизняними банками вже діючих фінансових установ за кордоном, зокрема у країнах СНД. Раніше ж банки просто відкривали свої представництва. На думку експертів, однією із причин зміни способів експансії на закордонні ринки стала зростаюча конкуренція всередині країни, тому що у банківському секторі України стало «тісно», і щоб у

майбутньому не зішто-вхнутися з дефіцитом активів, українські банки змушені були шукати нові ринки. Прикладом такої стратегії може бути при-дбання Дельта Банком білоруського Атом-банку або придбання грузинського ТАОБанку українським ПриватБанком [9].

Вибір українськими банками банків та представництв на території країн СНД у першу чергу пов'язаний з їх нерозвиненістю, тобто стратегія покупки банків у колишніх республіках СРСР пояснюється тим, що власників вітчизняних фінустанов цікавить повноцінна участь у боротьбі за захоплення певного сегмента ринку, а в цих країнах західні банки ще не влаштувалися, тому значна конкуренція там поки що відсутня.

Ще одна причина збільшення інтересу до банків із ближнього зарубіжжя – можливість підвищити вартість української фінустанови при її продажі, адже наявність дочірніх банків в інших країнах – досить вагомий аргумент при визначенні ціни фінустанови [9].

На жаль, Національний банк України не оприлюднив повну актуальну інформацію щодо сучасного стану наявних філій та представництв банків України за кордоном. Проте, проаналізувавши останні річні звіти НБУ та дослідивши ряд публікацій, видань та новин, можна зробити висновки, що сучас-ний стан представництв вітчизняних банків за кордоном ви-глядає таким чином (табл. 1).

Зазвичай, комерційні банки починають свою експансію за кордон із відкриття представництва, адже це найпростіша форма присутності вітчизняного банку за межами України.

Представництва не приносять жодного прибутку, тому що не мають права здійснювати банківські операції. Проте утримання їх за кордоном потребує значних витрат (необхідно найняти фахівців, які розмовляють іноземними мовами, орендувати офіс у престижному районі, оплатити витрати, пов'язані з реєстрацією), а процес реєстрації в деяких країнах може тривати до півроку. Досить часто представництва банків згодом перетворюються на повноцінні філії, тобто можна припустити, що

створення представництва за межами України – це перший крок вітчизняного банку до інтенсивної експансії [8].

Таблиця 1

Дочірні структури українських банків за кордоном [31]

Банк	Зарубіжні структури
ПриватБанк	Дочірні банки: «Москомприватбанк» (Росія); ParitatePrivatBank (Португалія), PrivatBank (Латвія), «ПриватБанк» (Грузія, до 2010 р. «ТАОбанк»). Філія: Кіпрський філіал (Кіпр). Представництва: Казахстан, Китай
УкрЕксімбанк	Представництва в Лондоні, Нью-Йорку
Банк «Форум»	Представництво в Казахстані
Банк «Південний»	Дочірні банки RIB (Латвія) та RIB (Болгарія)
Імексбанк	Представництво в Румунії
Банк «Надра»	Представництво в Угорщині
Альфа-Банк	Представництво в Москві
VAB Банк	Представництво в Угорщині

Філії та дочірні банки за кордоном надають банкам та їх клієнтам ряд переваг. Наприклад, через власні іноземні структури банки здійснюють грошові перекази за лічені години (у той час як по системі SWIFT гроші часто надходять протягом двох-трьох днів, проходячи декілька клірингових банків, які до того ж стягують за це комісійні) та значно знижують собівартість таких переказів (уникаючи посередників, банк встановлює вартість переказу за кордон близько 1-1,5% від суми трансакції, тоді як у Western Union вартість даної послуги становить 4-26%, залежно від суми переказу). Наявність філіалу чи дочірнього банку в тій чи іншій країні є особливо привабливим для банків, клієнти яких активно займаються в тій країні експортно-імпортними операціями. Такі клієнти відчують потребу в комерційному фінансуванні, банківських гарантіях, акредитивах та інших банківських послугах. Окрім позитивних аспектів варто зазначити те, що наявність структур на кордоном (особливо в офшорних зонах) дає можливість банку реалізовувати ряд схем із виведення капіталу з України і за необхідності повернення його назад [8].

Однак відкрити свою філію чи створити дочірній банк на території західних країн вітчизняним банкам не просто. Іноземні підприємці часто сумніваються в чистоті походження капіталу українських інвесторів та підозрюють вітчизняні банки у тіньових операціях. У 2010 р. ПриватБанк намагався, проте не зміг створити у Польщі дочірній банк на основі придбан-ня частки Budbank, а у 2011 р. банк «Аркада» відкрив у Македонії дочірню структуру Arcada Makedonija, щоб залучати кошти місцевого населення для житлового будівництва, але у 2013 р. акціонери прийняли рішення про продаж цієї структури [8]. Сприятливим сектором для розширення залишаються країни колишнього СРСР.

Світова криза, що почалась у 2008 р., завдала удару всій економіці світу, зокрема банківській системі. Утримувати представництва за кордоном стало набагато важче, багато українських банків перебувають у процесі ліквідації, а деякі банки поглинулися іноземними фінансовими установами. Кількість представництв скорочується щороку, але така тенденція має призупинитись у період економічного піднесення після даної кризи.

Варто зазначити, що українські банки здійснюють подібні інвестиції не лише за кордон, але й активно скуповують дочірні структури іноземних банків на території України. У 2010-2013 рр. структури іноземних банків почали залишати Україну, продаючи свої філії, дочірні банки українським фінансовим установам. Наприклад, голова правління «Фідобанку» О. Адаріч у 2013 р. придбав два банки – «СЕБ банк» (дочірній банк SEB (Швеція), на базі якого був створений «Фідобанк») і «Ерсте Банк» (дочірній банк Erste Group (Австрія)).

Окремо варто згадати про власника «Дельта Банку», М. Лагуна, який у кінці 2013 р. завершив угоду з купівлі «Кредитпромбанку» і заявив про наміри найближчим часом купити «Сведбанк». Даний аспект може стати поштовхом до створення в Україні банківських холдингів [7].

З початку 2013 р. з України пішло шість банків з іноземними капіталом. Нещодавно Raiffeisen Bank International повідомив про плани з

продажу своєї "дочки" – Райффайзен Банку Аваль. За розмірами активів він був п'ятим в Україні.

На кінець 2013 р. в Україні зареєстровано 180 банків. З них 49 банків з іноземним капіталом, у тому числі є 19 банків зі 100% іноземним капіталом, що становить 10,6% банківської системи України. Динаміку кількості іноземних банків у Державному реєстрі банків станом на початок кожного року можна побачити в табл. 2.

Таблиця 2

Банки з іноземним капіталом в Україні [33]

Показник	01.01. 2008	01.01. 2009	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	175	184	182	176	176	176	180
з них: з іноземним капіталом	47	53	51	55	53	53	49
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	17	17	18	20	22	22	19
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	35,0	36,7	35,8	40,6	41,9	39,5	34,0

Серед банків з іноземним капіталом в Україні найвідомішими є УкрСиббанк (Франція), Промінвестбанк (Росія), ВТБ Банк (Росія), Універсалбанк (Група Eurobank EFG), Кредобанк (Польща), Піреус Банк (Греція), Енергобанк (Кіпр), Місто Банк (Швейцарія), Петрокоммерц-Україна (Росія), Астра Банк (Кіпр), Кредит Європа Банк (Голландія), Банк Русский Стандарт (Росія), Креді Агріколь Банк (Франція), ВіЕйБі Банк (Кіпр), ОТП Банк (Угорщина), СІТІ Банк (Росія).

Серед банків зі 100% іноземним капіталом виділяють Сбербанк (Росія), Правекс-Банк (Італія), БМБанк (Росія), ПроКредит банк (Німеччина), Дойче Банк ДБУ (Німеччина).

Останніми роками, а саме з 2009 р., український банківський сектор втратив 17 іноземних банків. У 2009 р. ING Bank (Голландія) повністю згорнув роботу з українським населенням, Home Credit Bank (Чехія)

продав свою «дочку» Платинумбанку, Dresdner Bank (Німеччина) ліквідував своє представництво в Києві.

У 2011 р. Kookmin Bank, найбільший банк Південної Кореї, закрит українське представництво через 4 роки роботи, Грузинський банк Bank of Georgia продав 80% української дочірньої компанії.

У 2013 р. Кредит Європа Банк, який належить голландському консорціуму, припинив роздрібну роботу. Банк закрит усі свої відділення в Україні, залишивши лише одне для роботи з бізнесом. Українські активи Volksbank (Австрія) були продані Сбербанку Росії.

Один із найбільших французьких банків Societe Generale протримався на українському ринку 6 років. У 2013 р. Альфа Банк скупив у нього роздрібні кредити. Тепер українці заборгували не французьким кредиторам, а російським.

Найбільш глобальна причина виведення активів із країни – це втрата стратегії розвитку банків з іноземним капіталом в Україні. Коли український фінансовий сектор безпре-цедентно відкрив свої кордони в 2005-2007 рр., коли в Україну зайшли основні міжнародні фінансові банківські групи, стратегія іноземних банків в основному полягала в розвитку споживчого кредитування, іпотечного кредитування, автомобільного кредитування населення. В основному це були валютні кредити. На жаль, споживче кредитування в Україні не розвинене в достаток. Іпотечне кредитування через рівень доходів громадян здається нереальним. Тому через безперспективні настрої іноземні банки залишають нашу країну.

Вихід іноземних банків з України зменшує конкуренцію на банківському ринку, у результаті чого можливе зниження рівня якості банківських послуг. Хоча можливі й позитивні наслідки – український банківський сектор стає більш концентрованим, тому менш ефективні власники йдуть, а залишаються ті, хто вмiють і хочуть працювати на національному банківському ринку.

Проведене дослідження дозволило виявити тенденції до зниження в кількості наявних за кордоном філій та представництв та дочірніх структур українських банків протягом останніх трьох років. За даними НБУ, на сьогодні за кордоном працює всього одна філія і 8 представництв українських банків. Також продовжує скорочуватись іноземний сегмент у банківській системі України, і переходить в основному у власність українських та російських інвесторів. Проте процеси інтернаціоналізації економіки, вихід з поточної кризи та підняття рейтингу української економіки на світовій арені дозволить вітчизняним банкам продовжити свою експансію у значно більших масштабах, а також відновити рейтинги української економіки та фінансової системи для вливання іноземного капіталу в банківську систему України.

3. Проблеми розвитку банківської системи України

Банківська система України є однією із найважливіших складових фінансового ринку, її надійність та розвиненість є необхідною умовою розвитку країни.

Проте світова фінансова криза, несприятливі політичні, економічні та військові події, які охопили Україну, значно послабили банківський сектор. Тому необхідним і надзвичайно актуальним питанням на сучасному етапі є дослідження стану, виявлення проблем розвитку вітчизняної банківської системи та розробка напрямів їх вирішення.

У 2015 році банківська система України увійшла з невирішеними проблемами 2014 року. Значна девальвація гривні, спад в економіці, військові дії у Східному регіоні та анексія АР Крим значною мірою вплинули як на загальний стан соціально-економічного розвитку країни в цілому, так і на фінансову сферу та банківський сектор зокрема. Ступінь впливу кризи на економіку загалом та банківництво зокрема залежить від низки факторів, однак базовими серед них є: висока залежність від іноземного капіталу, великий обсяг безнадійних кредитів, значні ризики

банківських портфелів тощо. Разом із цим, окрім перелічених проблем, банківський сектор України, на наш погляд, має ще низку функціональних особливостей, які заважають його подальшому розвитку: неконтрольовані з боку національного регулятора фрагментарні процеси; низький рівень капіталізації; високий рівень економічної та географічної концентрації; високий рівень ризиків; значний вплив тіньової економіки.

Пропонуємо детальніше розглянути кожну з цих особливостей.

1. Фрагментарні процеси. Станом на 01.09.2015 р. із 126 працюючих (що мають ліцензію) в Україні банків 38 фінансових установ – з іноземним капіталом, з них 17 банків – зі 100% іноземним капіталом [5].

Присутність іноземних банків має як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних моментів належать [2, с. 117]:

- впровадження передових методів банківської діяльності (система менеджменту іноземних банків, наявність новітніх інформаційних технологій дає можливість поліпшити ефективність функціонування національної банківської системи в кризових умовах);

- підвищення якості системи управління банківськими ризиками;

- зростання обсягу банківських ресурсів і посилення стабільності їх джерел;

- розширення спектру банківських продуктів, комплексний підхід до обслуговування різних клієнтів [12, с. 47];

- запровадження міжнародного досвіду фінансового оздоровлення, реорганізації та реструктуризації банків, що набуває дуже важливого значення в умовах фінансової кризи;

- підвищення кваліфікаційного рівня банківських працівників.

До основних негативних наслідків можна віднести такі:

- іноземні банки, як правило, схильні надавати кредити лише великим, надійним компаніям (особливо з іноземним капіталом), залишаючи клієнтів із низьким банківським рейтингом (більш ризикових) та роздрібний кредитний ринок банкам України;

– присутність іноземних банків може послабити позиції ще недостатньо розвиненої банківської системи країни; вітчизняні «малі» банки, які неспроможні на рівних конкурувати з іноземними, банкрутують, що може призвести до ланцюгової реакції банкрутства (принцип «доміно»).

Відтак, на думку спеціалістів Асоціації українських банків (АУБ), стрімке зростання іноземного капіталу у структурі банківської системи України не призвело ані до здешевлення кредитних ресурсів для реального сектору економіки, ані до залучення прямих інвестицій у пріоритетні галузі економіки. Навпаки, відбувалася небезпечна концентрація спекулятивного капіталу у вигляді коротко- і середньострокових валютних кредитів лише на кількох ринках: нерухомості, землі, автомобільному, споживчому. У свою чергу, це призвело не тільки до стрімкого зростання цін на базові товари цих ринків (житло, землю, автомобілі, побутові товари), але й до вкрай небезпечної деформації торговельного балансу країни [1].

Крім того, спеціалісти АУБ зазначають, що зростання іноземного капіталу провокує певні фрагментарні процеси, які заважають подальшому розвитку банківського сектору України [1].

Так, експертна група виокремлює такі фрагменти банківського сектору: банки з українським капіталом та банки з іноземним капіталом. При цьому експерти АУБ визначають внутрішні причини функціональної неспроможності за кожним фрагментом банківської системи України:

Банки з українським капіталом:

– втручання державних органів в кредитну політику державних банків з метою розв'язання поточних фінансових проблем бюджету і державних монополій, що привело до неякісних кредитних портфелів у цих банках;

– невизначеність державної політики щодо подолання економічної кризи і, відповідно, нез'ясованість ролі державних банків в економічних процесах.

Банки з іноземним капіталом:

– невідповідність їх нинішньої присутності в Україні їхнім стратегічним цілям;

– технологічна неспроможність кредитувати українську економіку;

– проблеми з фондуванням від материнських банків [1].

На думку фахівців АУБ, щоб банківська система України здатна була виконувати свої базові функції, треба «позбутися розчленування банківської системи і зробити її цілісною щодо свого призначення, щоб кожен окремий банк і всі разом працювали в одному напрямі – забезпечення фінансовими ресурсами української економіки, отримуючи при тому свої прибутки» [1].

2. Низький рівень капіталізації. Нарощування обсягів капіталу та активів для українських банків є об'єктивною необхідністю, адже, як зазначають з цього приводу О. Мертенс і Дж. Урга, «українські банки за обсягами активів надзвичайно малі з погляду міжнародних порівнянь і однією з довгострокових тенденцій розвитку банківського сектора має стати інтеграція та злиття банків» [3].

На 01.09.2015 тільки 25 вітчизняних банків відповідали цьому критерію (15, 83 відсотків від загальної кількості банків, що подають фінансову звітність НБУ) [5].

З метою підвищення вимог до рівня капіталізації банків Верховна Рада України внесла певні зміни до Закону України «Про банки і банківську діяльність», а саме: згідно з 31 статтею цього Закону мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим 500 мільйонів гривень [6].

У свою чергу НБУ у Постанові «Про затвердження Змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 17.11.2014 р. № 723 зазначив, що мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (Н1), що отримав банківську ліцензію після 11 липня 2014 року, має становити 500 мільйонів гривень.

Мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (Н1), що отримав банківську ліцензію до 11 липня 2014 року, має становити: 120 млн. грн. – до 10 липня 2017 року; 150 млн.грн. – з 11 липня 2017 року; 200 мільйонів гривень – з 11 липня 2018 року; 250 мільйонів гривень – з 11 липня 2019 року; 300 мільйонів гривень – з 11 липня 2020 року; 350 мільйонів гривень – з 11 липня 2021 року; 400 мільйонів гривень – з 11 липня 2022 року; 450 мільйонів гривень – з 11 липня 2023 року; 500 мільйонів гривень – з 11 липня 2024 року [8].

3. Високий рівень економічної та географічної концентрації. На 01.09.2015 шістнадцять найбільших банків України (банки першої групи) володіли 72,99% активами усього банківського сектора (961 093 млн грн), а на четверту групу, у яку входить 90 банків, припадало лише 5,08% активів банківського сектора (66 810 млн. грн.) [5].

Щодо регіональної концентрації, то аналіз розподілу мережі банків свідчить, що основну їх масу зосереджено в кількох великих містах.

У м. Києві та Київській області було зосереджено 71% від загальної кількості банківських установ. У Дніпропетровській, Донецькій, Одеській областях у цілому діяло майже 16% від загальної кількості банків. Така концентрація пояснювалася насамперед тим, що зазначені регіони є найбільш розвинутими промисловими регіонами України і мають досить високий інвестиційний рейтинг [10, с. 32]. У деяких областях – Вінницькій, Житомирській, Кіровоградській, Миколаївській, Рівненській, Тернопільській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій – розташовані тільки філіали або відділення, які не завжди можуть запропонувати повний та якісний асортимент банківських продуктів [5].

Таке становище потребує подальшого розгляду питання формування регіональних та муніципальних банків з метою наближення до фізичних та юридичних осіб певних банківських послуг, що враховують специфіку економічного розвитку даного регіону або міста.

4. Низький рівень прибутку та високий рівень ризиків. Складовою забезпечення фінансової стійкості банків є їхня прибутковість.

У 2009-2011 рр. діяльність банківського сектору була збитковою: у 2009 р. від'ємний фінансовий результат вітчизняних банків становив 38,4 млрд. грн., у 2010 р. – 13,0 млрд. грн., у 2011 р. – 7,7 млрд. грн. Банки змогли завершити 2012 р. та 2013 р. з прибутком, але вже у 2014 р. збиток банківського сектору становив 53,0 млрд. грн. За підсумками 2015 р. рентабельність активів становила - 4,07%, рентабельність капіталу – (30,46%). Від'ємний фінансовий результат діяльності банків переважно було сформовано банками I групи, що кредитували масштабні проекти та зазнали значних втрат від окупації АР Крим та ситуації на Сході України.

Отже, у 2015 р. у позичальників виникли значні труднощі з обслуговуванням кредитів, що суттєво посилило ризиковість банківського бізнесу. За даними Національного банку України, частка негативно класифікованої заборгованості в загальному обсязі кредитної заборгованості банків за рік зросла з 12,9% до 19,0%. Зокрема, прострочена заборгованість за наданими кредитами збільшилась на 92,5% (на 65,3 млрд грн) – до 135,9 млрд .грн. (13,5% від загального обсягу кредитів) [5].

На думку провідних аналітиків, основними ризиками банківської системи України на даний момент є погіршення платоспроможності позичальників фінансових установ, що пов'язано зі складною політичною та економічною ситуацією. При цьому негативних факторів декілька: політична нестабільність, погіршення державних фінансів та зниження зовнішньої ліквідності, падіння курсу національної валюти тощо.

Крім того, інтенсивне залучення вільних коштів населення і підприємств при високих реальних депозитних ставках і спрямування їх на

непродуктивне споживання урядом (облігації внутрішньої державної позики) або на споживче кредитування населення або кредитування імпорту призводять до поглиблення кризових явищ в українській економіці, збільшує ризик ліквідності [4].

На наш погляд, основними напрямками діяльності щодо зменшення рівня ризиків банківської системи України в середньостроковій перспективі мають стати:

- диверсифікація банківських активів та впровадження нових депозитних програм;
- скорочення операційних видатків та збільшення доходу за рахунок комісійних платежів;
- підвищення рівня капіталізації банківського сектора шляхом залучення додаткового акціонерного капіталу, вдосконалення методики розрахунку обсягів і нормативів регулятивного капіталу та нормативів ризику;
- вдосконалення процедур санації, реорганізації та ліквідації банків;
- розвиток структури банківського сектору в напрямі оптимального поєднання великих банків із розгалуженою мережею філій та регіональних і муніципальних банків;
- створення умов для залучення інвестицій у вітчизняну банківську систему в межах, що не створюватимуть суттєвих фінансових ризиків.

5. Неформальна (тіньової) економіка. З проблемою тінізації економічних процесів стикаються майже всі країни світу. Як вважають експерти, обсяги тіньового сектора в економічно розвинених країнах світу утримуються на рівні 5-15% ВВП [9, с. 65]. На думку експертів МВФ, питома вага тіньової економіки зростає на ранніх етапах переходу до ринку, однак потім знижується з прогресом реформ та скороченням корупції в органах державної влади [7].

Виникнення військового конфлікту на території України, фінансова дестабілізація, зростання панічних настроїв економічних агентів та

посилення адміністративного тиску призвели до формування (за розрахунками Мінекономрозвитку) беспрецедентно високого рівня тіньової економіки у 2015 році – 42% від обсягу офіційного ВВП (порівняно з 2014 роком збільшився на 7 в.п.). Такий розмір тіньової економіки в Україні набуває ознак загрози національній безпеці. Якщо тіньовий обіг перевищує 30%, а кількість зайнятих у ньому – 40%, виникає загроза для керованості економіки.

Відомо, що розмір тіньової економіки впливає на обсяг ризику відмивання грошей у банках (більшість тіньових схем в економіці України неможлива без залучення та безпосередньої участі банків).

Зазначимо, що в Україні аналіз ризику відмивання грошей покладено на єдиний орган – Державну службу фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг), яка концентрує свою діяльність на описі виявлених типологій та схем відмивання грошей.

Відомо, що одним із елементів запобігання легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, є обов'язкова ідентифікація клієнтів банку.

Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність», банкам забороняється відкривати та вести анонімні (номерні) рахунки.

Крім того, банкам забороняється встановлювати кореспондентські відносини з банками, іншими фінансовими установами – нерезидентами, що не мають постійного місцезнаходження та не проводять діяльність за місцем своєї реєстрації та/або не підлягають відповідному нагляду в державі (на території) за місцем свого розташування, а також з банками та іншими фінансовими установами – нерезидентами, що підтримують такі кореспондентські відносини.

Банкам забороняється вступати в договірні відносини з клієнтами-юридичними чи фізичними особами у разі, якщо виникає сумнів щодо того, що особа виступає не від власного імені [6].

Для покращення механізму запобігання «відмивання» коштів у банківській сфері України необхідним є:

– своєчасне надання Держфінмоніторингом інформації вітчизняним банківським установам щодо нових видів злочинної діяльності (шахрайство із цінними паперами, схеми фіктивного банкрутства, незаконного зняття грошових коштів з рахунків тощо);

– створення єдиної аналітичної системи для відстеження сумнівних фінансових операцій та розширення переліку самих операцій, які підлягають моніторингу (наприклад, обіг цінних металів, торгівля нерухомістю);

– посилення кримінальної відповідальності за шахрайство та економічні злочини у банківській сфері тощо.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що загострення ситуації в банківській системі триває. І, незважаючи на спроби українських банкірів її якось прикрасити, очевидні тенденції і факти свідчать, що специфікою функціонування банківського сектору України є слабо контрольовані фрагментарні процеси, низький рівень капіталізації, значна економічна та географічна концентрація, високий рівень ризиків, загрозливий вплив тіньової економіки, що і обумовлює гальмування його розвитку.

Проте перспективами подальших розвідок у даному напрямі можна вважати розробку комплексу заходів щодо впровадження у сучасні банківські відносини елементів альтернативного банкінгу, а саме: поступова (еволюційна) трансформація традиційних банків у «креативні». При цьому, поняття «креативний банк», пов'язано з категорією «креативна економіка», основними характеристиками якої є: висока роль нових технологій і відкриттів у різних областях діяльності людини; високий ступінь невизначеності; великий обсяг уже існуючих знань і гостра необхідність генерації нових [11, с. 3].

Отже, щоб ефективно функціонувати в умовах «креативної економіки», банки повинні постійно перетворюватися (трансформуватися)

шляхом диверсифікації своїх стратегій та бізнес-напрямів.

4. Напрями розвитку банківської системи України в процесі фінансової глобалізації

У кожній країні банківська система – невід’ємна частина економіки країни, що здійснює значний вплив на її розвиток. Її ефективність тісно пов’язана з діяльністю державних органів управління, передусім центрального банку, реального сектору економіки країни, міжнародними фінансовими й товарними ринками тощо. Проте її розвиток відбувається одночасно з посиленням фінансової глобалізації, невід’ємною частиною якої вона і є, що зумовлює необхідність розглядати її стабільність, як елемент стабільності світової фінансової системи. Це ставить завдання щодо збільшення використання світових інструментів та заходів регулювання банківської системи в Україні.

Існує досить велике різномайття визначень сутності терміна «банківська система», починаючи як від сукупності її визначення, взаємопов’язаних фінансово-кредитних установ до набагато ширшого погляду.

Ми підтримуємо думку М. Савлука, який вважає, що «банківська система – це не проста сукупність окремих банків, а свідомо побудована на законодавчій основі їх єдність із чітким визна-ченням місця, субординації та взаємозв’язків окремих її елементів та ланок. Вона виконує свої специфічні функції й роль в економіці, які, хоч і пов’язані з функціями та роллю окремих банків, проте не повторюють їх і не зводяться до них, а мають самостійне значення» [1].

Також вважаємо, що в умовах глобалізації потрібно розглядати сучасну банківську систему як частину глобального світового фінансового ринку, динамічну цілеспрямовану відкриту систему, яка складається з великої кількості елементів, що виконують різні функції й мають багаторівневу ієрархічну структуру.

В. С. Стельмах визначає, що «банківська система – це складний комплекс, який функціонує та розвивається відповідно до низки законодавчих і нормативних документів. Основним елементом цієї системи є комерційний банк» [2].

Тому банківська система часто вважається індикатором нестабільності розвитку економіки та вимагає посиленої уваги зі сторони Національного банку, головна мета діяльності якого – забезпечення стабільності національної грошової одиниці й банківської системи в цілому.

Стабільність банківської системи Національним банком України розглядається як комплексна характеристика стану банківської системи, при якому реалізується її сутність і призначення в економічній системі країни, адекватно та ефективно виконуються її функції, а також забезпечується спроможність підтримувати рівновагу й відновлювати стан після зовнішніх потрясінь чи посилення диспропорцій, будь-яких відхилень від безпечних параметрів, спричинених кризовими явищами (спадом економіки, фінансовою кризою, трансформацією економіки тощо). Характеризується надійністю, збалансованістю та пропорційністю функціонування її структурних елементів, здатністю зберігати стійку рівновагу й надійність протягом тривалого часу. Також стабільність банківської системи розглядається як ситуація, коли в національній банківській системі не відбуваються банкрутства банків; або як ситуація, коли національна банківська система є стійкою та прибутковою й повністю відповідає національному законодавству, а також принципам управління ризиками, установленими Базельським комітетом із питань банківського нагляду.

Банківську систему вважають стабільною, якщо вона:

- 1) полегшує ефективний розподіл фінансових ресурсів у просторі та часі;
- 2) дає змогу здійснювати оцінку, котирування, розподіл та управління фінансовими ризиками;

3) зберігає здатність виконувати ці найважливіші функції навіть за умов зовнішніх потрясінь або посилення диспропорцій [3].

Виходячи з попереднього визначення, аналізуючи показники розвитку й виконання функцій, покладених на банківську систему, можна відповісти, що банківська система України не є та не була стабільною. Вона не характеризується надійністю, збалансованістю, пропорційністю функціонування її структурних елементів, не здатна зберігати стійку рівновагу.

Це доводить фінансова криза 2008 р., вплив якої поглибили дії НБУ, а саме нездатність здійснювати стратегічне управління банківською системою з погляду розуміння її, як частини фінансового світового ринку, нерозуміння світової кон'юнктури та політична заангажованість керівництва центрального банку. Проте жодних уроків із фінансової кризи 2008 р. не здійснено, що вилилось у фактичний колапс банківської системи України 2014-2015 рр.

Загальний сучасний стан банківської системи можна оцінити за кількістю банкрутств банків. Станом на 01.01.2014 р. 178 банків були учасниками Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а станом на 01.01.2015 р. їх кількість склала 161 банк та в 42 банках уведено тимчасову адміністрацію й здійснено ліквідацію банків. За інформацією НБУ, відбувалося виведення з ринку банків, які займалися нелегальними видами діяльності, та неплатоспроможних банків. Для підтримки Фонду гарантування вкладів фізичних осіб НБУ здійснював надання позик [4].

У багатьох банках затримуються та не здійснюються платежі, існує багато різноманітних курсів валют, якими банки зловживають, експортери припинили ввозити валюту в Україну, скоротились обсяги торгівлі. Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальній сумі кредитів склала – 12,3 % [3]. Кредитування економіки припинилося.

Відбувся масовий відтік депозитів із банківської системи та перетворення довгострокових депозитів у депозити на вимогу. Водночас

простежено скорочення кредитування. Обсяг золото-валютних резервів скоротився до 911,09 млн. дол. США на початок 2015 р., що пояснювалося необхідністю підтримки платежів НАК «Нафтогаз України» за імпортований природний газ. Інфляція, за різними підрахунками, склала 23–30%. Гривня девальвувала більш ніж у два рази. У такій складній ситуації НБУ легше не помічати цих проблем. Очевидно, що банківська система не виконує ефективного розподілу фінансових ресурсів.

Також банківська система не зберігає здатності виконувати ці найважливіші функції за умов зовнішніх потрясінь або посилення диспропорцій.

Так чому ж банківська система України виявилася неготовою до будь-яких потрясінь у політичній та економічній ситуаціях. На нашу думку, головна причина такої неготовності – відсутність економічної та політичної незалежності НБУ й невідповідність вимогам 3. Базеля Щоразу саме політика зумовлювала відповідні дії НБУ.

Проте у 2014-2015 рр. почалися процеси реформування. Розроблено стратегію розвитку банківської системи України до 2020 р. Вона є частиною стратегії розвитку України й передбачає організаційну трансформацію та реорганізацію НБУ. Основними принципами побудови нової структури НБУ мають стати цільова організаційна структура, спрямована не на минуле, а на майбутнє, і перехід від оперативного (ручного) управління, до управління заснованого на політиці.

Планом трансформації та реорганізації передбачено організаційну трансформацію НБУ, трансформацію регуляторних функцій (монетарних, наглядових, фінансової стабільності, організації готівкового й безготівкового обороту; вирішення питань накопичених дисбалансів у балансах банків і капіталізацію банків (проблемних кредитів та захисту прав кредиторів, доларизації балансів, строковості депозитів); розвиток фінансових ринків (розвиток довгострокових ресурсів у гривні, відновлення кредитування, посилення міжбанківського ринку, розвиток

ринку деривативів, розвиток фінансової грамотності); покращення корпоративного управління в банках (прозорість кінцевих власників банків, спрощення структур кредитування власності в банках споріднених осіб, підвищення якості корпоративних органів управління банків та захист споживачів).

Національний банк України за наявності ознак нестійкого фінансового стану банківської системи, виникнення обставин, що загрожують стабільності банківської та/або фінансової системи країни, має право визначати тимчасові особливості регулювання й нагляду за банками або іншими особами, які можуть бути об'єктом перевірки Національного банку України. Проте НБУ самостійно вже «не може» виявляти ознаки фінансової стабільності та вживати заходів стосовно їх усунення, оскільки в Україні з'явилася Рада фінансової стабільності, яка повинна відповідним рішенням підтвердити це. Новий орган повинен буде визначити пріоритети монетарної політики й знайти оптимальну формулу взаємодії. До складу Ради увійшли Мінфін, НБУ, Фонд гарантування вкладів, Національна комісія з цінних паперів, Національний комітет фінансових послуг, а також представники МВФ [5].

Ми вважаємо, що це є дублювання функцій, зменшення незалежності НБУ та уникнення відповідальності, а зростання кількості різноманітних органів не змінює сутність проблеми.

Для врегулювання проблем у банківському секторі прийнято закон про капіталізацію та реструктуризацію банків [6].

Він установлює обов'язок банків, які, за результатами стрес-тестування, потребують додаткової капіталізації, забезпечити капіталізацію/реструктуризацію у визначеному Національним банком розмірі. Крім того, законопроектом будуть врегульовані умови та шляхи участі держави в капіталізації банків, також вводиться мораторій на розподіл чистого прибутку банку й викуп банком розміщених ним акцій. Документом надається право Фонду гарантування вкладів фізичних осіб,

установлювати для банків- правонаступників, які в результаті реорганізації повністю або частково приймають майно, права та обов'язки банку, що реорганізовується, диференційований розмір річної ставки регулярного збору.

Ми вважаємо, що рятувати неплатоспроможні комерційні банки за кошти держбюджету та приєднувати їх до державних банків недоцільно, оскільки тут виникає значна корупційна складова. У цьому випадку рекапіталізація банку за рахунок великих вкладників і конвертація депозитів у капітал може використовуватися тільки для реально «неплатоспроможних» банків і в ситуаціях, коли повернути депозити немає ніякої іншої можливості.

Проте політика НБУ має бути превентивною та мати внутрішній механізм запобігання фінансовим кризам.

Зокрема, підвищення рівня капіталізації банків повинне стати першочерговим завданням у процесі планування розвитку банківської системи. Нові міжнародні стандарти у сфері капіталу та ліквідності (Базель-III) розроблені Базельським комітетом із банківського нагляду в складі комп-лексного пакету фундаментальних реформ міжнародної системи банківського регулювання й нагляду. Основна мета базельських стандартів – підвищення стійкості банків і захист прав споживачів фінансових послуг. Тому НБУ потрібно максимально швидко їх упроваджувати. Це дасть змогу повернути довіру до банківської системи України та забезпечить її стабільність.

Головні рекомендації Базель-3 стосуються підвищення якості й кількості капіталу, зниження боргового навантаження в результаті введення обмежувального коефіцієнта боргового навантаження (*leverage ratio*), підвищення покриття короткострокової ліквідності та стабільного довгострокового фінансування, повномасштабного охоплення ризиків, особливо ризику контрагента [7].

Багато банків у різних країнах не відповідають вимогам навіть Базеля-II, але поступово вони перейдуть до схеми Базель-III, зокрема всі країни ЄС зобов'язалися виконувати всі вимоги та стандарти Базеля із 2019 р. А підписання Україною асоціації з ЄС повинне сприяти швидкому переходу українських банків на європейські стандарти, які передбачають використання саме Базеля-3.

Для фінансової системи це зменшення можливості системного банківського ризику; скорочення обсягів кредитування, оскільки зростають вимоги до капіталу та зросте його вартість; зменшиться обсяг торгівлі акціями й облігаціями банківського сектору; регуляторний арбітраж, оскільки ці вимоги впроваджуватимуться нерівномірно. Для банків – це зменшення кількості дрібних банків, необхідність залучення додаткових фінансових ресурсів на фоні зменшення прибутковості цінних паперів, зсув попиту у бік довгострокового фінансування та реорганізація банків. Проте в довгостроковій перспективі саме зростання надійності й стабільності банківської системи збільшить і здешевить ресурсну базу. Крім того, такі заходи, як покращення методологій оцінки кредитного та ринкового ризику, реорганізація юридичної особи для оптимізації розрахунків вирахувань із капіталу, активне управління активами та пасивами й стратегії хеджування та зміна бізнес-моделі допоможуть банкам поступово підійти до цих стандартів.

Для забезпечення системної стійкості банківської системи України потрібно невпинно переходити на стандарти Базеля-3, ураховуючи, що окремі показники вже виконуються. Проте малоймовірно, що Базель-3 може розв'язати всі проблеми банківської системи. Потрібно звернути увагу на проблеми, які властиві саме українській банківській системі. Зокрема, слід намагатись урегулювати відносини між банками та позичальниками (конвертація валютних кредитів у гривневі), ефективно ліквідувати неплатоспроможні банки та очистити банківську систему,

здійснювати нагляд як на індивідуальній, так і консолідованій основі й забезпечити реальну політичну та економічну незалежність НБУ тощо.

ВИСНОВКИ

Процеси глобалізації за останні роки охопили практично усі економіки світу, створивши при цьому нові можливості для їх існування та функціонування. Відкриття національних кордонів для вільного руху капіталу та тим самим прискорення процесів його обігу, призвело до значного зростання впливу на вже незахищені державами фінансові системи. Фінансова глобалізація почала випереджати глобалізацію в реальному секторі економіки та перетворилася в вирішальний фактор трансформаційних процесів у національних банківських системах. Поступові коливання притоку та відтоку іноземного капіталу з національних фінансових систем почали провокувати збільшення коливань в економічному розвитку країн, та призводити в кінцевому результаті до виникнення фінансово-економічних криз, які поширилися дуже швидко, та охопили економіку не одної окремої держави, а досягли загальносвітового масштабу.

Не оминув цей процес і Україну, економіка та банківська система якої здійснює процес інтеграції до світового фінансового середовища і за темпами зростання індексу економічної глобалізації посідає 44 місце серед країн світу. Щороку відбувається поступове зростання цього показника, але воно є досить незначним, що є результатом неефективної державної економічної політики, зокрема у банківському секторі країни. На сьогодні нашій країні потрібно розробити та впровадити чіткий комплекс методів поступового реформування фінансової системи та її банківського сектору, котра б забезпечувала її відповідний захист від негативних проявів процесів глобалізації та сприяла б розвитку національної економіки.

Фінансова глобалізація передбачає вільний та ефективний рух капіталів між країнами та регіонами, функціонування глобального ринку, формування системи наднаціонального регулювання міжнародних фінансів, реалізацію глобальних фінансових стратегій транснаціональних компаній та транснаціональних банків. Фінансова глобалізація в першу

чергу впливає на розвиток фінансового сектору економіки, і банківського. За умов все більшого поглиблення процесів політичної, культурної та економічної інтеграції між країнами світу, посиленням взаємозалежності між ними, необхідним для України стає розроблення такої стратегії розвитку, що забезпечить її конкурентоспроможність. Значної уваги при плануванні довгострокових цілей необхідно приділити перспективам банківської системи, адже її стан значно впливає на функціонування ринкових відносин та стабільність національної економіки. Центр наукових досліджень НБУ основними проблемами розвитку банківської системи на сьогодні визначає недостатній рівень капіталізації банків, низький рівень корпоративного управління, недостатній рівень управління банківськими ризиками та незахищеність прав кредиторів і вкладників. Проблемою та водночас наслідком глобалізації фінансових ринків можна визначити активний приплив іноземного капіталу в банківський сектор. На 01.01.2016 р. у загальній кількості банків частка з іноземним капіталом складає 41%. Процес входження іноземного капіталу у вітчизняну банківську систему має ряд переваг та недоліків. Іноземні банки в Україні переслідують здебільшого власні цілі, не здійснюючи істотного позитивного впливу на економічний розвиток та ефективність функціонування всієї банківської системи. Комплексна програма розвитку фінансового сектора України до 2020 року визначає такі перспективи для банківського сектора в майбутньому як відновлення банківського кредитування, що забезпечить економічне зростання та не призведе до інфляційного тиску; очищення від проблемних активів балансів фінансових установ; сталий приплив депозитів та більша незалежність банків в оцінці ризиків та формуванні необхідних резервів за активними операціями. Стратегія розвитку банків в середньо- та довгостроковому періоді повинна включати такі напрями як:

- 1) збільшення рівня капіталізації банківської системи, а саме: завершення рекапіталізації за рахунок державних коштів, підвищення

вимог до мінімального розміру статутного капіталу фінансових установ та доопрацювання законодавства для полегшення злиття 63 банків;

2) організаційні зміни, що спрямовані на підвищення ролі державних банків

3) посилення контролю держави над процесом входження іноземного капіталу в український банківський сектор

4) стимулювання банків до підвищення ефективності ведення бізнесу (необхідно змінити акценти системи показників ефективності від розширення частки ринку до якості доходів та ефективності витрат).

На наш погляд, основними напрямками діяльності щодо зменшення рівня ризиків банківської системи України в середньостроковій перспективі мають стати:

– диверсифікація банківських активів та впровадження нових депозитних програм;

– скорочення операційних видатків та збільшення доходу за рахунок комісійних платежів;

– підвищення рівня капіталізації банківського сектора шляхом залучення додаткового акціонерного капіталу, вдосконалення методики розрахунку обсягів і нормативів регулятивного капіталу та нормативів ризику;

– вдосконалення процедур санації, реорганізації та ліквідації банків;

– розвиток структури банківського сектору в напрямі оптимального поєднання великих банків із розгалуженою мережею філій та регіональних і муніципальних банків;

– створення умов для залучення інвестицій у вітчизняну банківську систему в межах, що не створюватимуть суттєвих фінансових ризиків.

Одним з основних напрямків розвитку методів підвищення ефективності аналізу та регулювання діяльності банків повинно стати застосування Національним банком України кластерного аналізу, який дозволить групувати банки не тільки за показником величини активів, а й

за відносними показниками результатів їх діяльності. Крім того, це дозволить розробляти методи регулювання для кожної окремої групи кластеру. Застосування такого підходу дасть можливість оптимізувати процеси нагляду та визначити найактуальніші напрями для аналізу операцій банку, а також скоординувати активність наглядових підрозділів, фінансового моніторингу, валютного контролю тощо.

У майбутньому банківська система має стати системоутворюючим елементом, важелем для проведення державної політики у сфері прискорення економічного зростання і структурної перебудови економіки. Розвиток кредитного ринку разом зі стимулюючою політикою держави є ефективним шляхом вирішення проблеми сировинної орієнтації національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арсенова Л.А. Транснациональные банки в условиях глобализации мировой экономики: ретроспектива стратегий деятельности и перспективы развития: Монография. – М.: РИОР, 2010. – 108 с.
2. Білорус О.Г. Фінансова глобалізація: парадигмальні зрушення й ризику / О.Г. Білорус, О.В. Гаврилюк // Фінанси України. – 2013. – № 7. – С. 7-17.
3. Боднар І. Р. Наслідки фінансової глобалізації для України [Текст] / І. Р. Боднар // Фінанси України. – 2009. – № 8. – С. 68-75.
4. Борунов В. Б. Аналіз розвитку національного сегменту світового ринку фінансових послуг [Електронний ресурс] / В. Б. Борунов. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Prvs/2008_3/1140.pdf.
5. Геец В. М. Иностранный капитал в банковской системе Украины [Электронный ресурс] / В. М. Геец // Зеркало недели. — 2006. — № 26. — Режим доступа : <http://zn.ua/articles/47223>.
6. Гордиенко О. – Портал УНІАН. – Режим доступа: <http://economics.unian.net/rus/news/158520-bankovskaya-rasprodajaukrainskie-banki-menyayut-grajdanstvo.html>.
7. Гриньков Д. М. Проникновение [Электронный ресурс] / Д. М. Гриньков. – Режим доступа: http://www.business.ua/articles/bank_market/Proniknovenie-43043.
8. Дацко Л.І. Економічна безпека держави в контексті глобалізації банківського бізнесу / Л.І. Дацко, А.І. Мокій, М.Ю. Марченко // Фінанси України. – 2013. – № 10. – С. 95-109.
9. Дзюблюк О. Глобалізаційні процеси та участь іноземного капіталу у розвитку вітчизняної банківської системи / О. Дзюблюк // Банківська справа. – 2013. – № 2. – С. 37-45.
10. Дзюблюк О.В. Грошово-кредитна система України у контексті глобалізаційних процесів / О.В. Дзюблюк // Вісник ТНЕУ. – 2006. – № 5. – С. 8.

11. Диба М.І. Інтернаціоналізація банківської систем України [Електронний ресурс] / М.І. Диба, Є.С. Осадчий // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2010. – № 1 (48). – С. 35-41. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2012_05_25/7_marich.php.

12. Зарицька І.А. Особливості функціонування банківського капіталу в глобальному економічному просторі [Текст] / І.А. Зарицька // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 2. – С. 129-142.

13. Ивченко М.С Влияние иностранного капитала в банковской системе Украины на платежный баланс [Текст] / М.С. Ивченко // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия «Экономика и управление». – 2011. – Том 24 (63). – № 2. – С. 56-64.

14. Ігнатенко М.В. Оцінка впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи України [Текст] / М.В. Ігнатенко // Вісник Української академії банківської справи. – Суми. - 2009. – № 2 (27). – С. 88-91.

15. Калініченко Л.Л. Глобалізація банківської діяльності та її вплив на банківську систему України [Електронний ресурс] / Л.Л.Калініченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 43. – С. 77-81.

16. Коваленко В.В. Ефективність банківської системи в умовах глобальної конкуренції / В.В. Коваленко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 5 (83). – С. 169-176.

17. Коваленко В.В. Розвиток ринку банківських послуг України в світлі фінансових глобалізаційних викликів / В.В. Коваленко // Економічний простір. – 2015. – № 97. – С. 127-139.

18. Козырев А. В. Роль банков с иностранным капиталом в банковской системе Российской Федерации [Текст] / А. В. Козырев // Молодой ученый. – 2011. – № 4. Т.1. – С. 156-158.

19. Кони́на Н.Ю. Слия́ния и поглоще́ния в конкурентной борьбе междунаро́дных компа́ний. / Н.Ю. Кони́на. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 152 с.
20. Кретов Д. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток банківської діяльності в Україні [Електронний ресурс] / Д.Кретов // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2015. – Вип. 2 (13). – С. 201-209.
21. Кузнєцова Л. В. Теоретико-методологічні засади фінансової діяльності банку: монографія / Л.В. Кузнєцова / Одеський держ. екон. ун-т. – О.: Видавництво «Атлант», 2009. – 324 с.
22. Литвин М.В. Концептуальні засади глобалізації як основа формування єдиного банківського простору [Текст] / М.В. Литвин // Фінансова система України : зб. наук. праць. – Острого: Острозька академія, 2010. – Вип. 15. – С. 308-316.
23. Литвин М.В. Функціонування банківської системи в умовах глобалізації [Текст] / М.В. Литвин // Прометей. – Донецьк : ДЕГІ, 2010. – Вип.1 (31). – С. 36-39.
24. Лук'янов В.С. Глобалізація національних фінансових систем: базові імперативи та антикризові механізми / В.С. Лук'янов // Фінанси України. – 2013. – № 9. – С. 60-67.
25. Лютий І. Особливості глобального економічного середовища діяльності банків / І. Лютий, О. Юрчук // Вісник НБУ. – 2012. – № 4. – С. 46-51.
26. Македон В.В. Класифікація процесів корпоративних злиттів і поглинань [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/on.pdf>.
27. Маргелов М. В. “Глобализация” – превратности термина / М.В. Маргелов // США – Канада. – 2003. – №. 9. – С. 47-59.

28. Мельничук О. Українські банкіри переходять кордони [Електронний ресурс] / О. Мельничук. – Портал Finance.UA. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/orgtrg/~2/1/244/108119>.

29. Муршудли Фахри Фуад Оглы. Современные тренды развития глобальных банков в контексте финансовой глобализации // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2014. – № 154.

30. Набок Р. Влияние иностранного капитала на развитие банковской системы [Електронний ресурс] / Руслан Набок // Финансовый Директор. – 2006. – № 6. – Режим доступу: <http://gaap.ru/articles/48903/>.

31. Осадчий Є.С. Вплив іноземного капіталу на економічні процеси в Україні [Текст] / Є.С. Осадчий, М.І. Диба. // Фінанси України. – 2009. – № 11 – С. 35-46

32. Осадчий Є.С. Інтернаціоналізація банківської системи України [Текст] / Є.С. Осадчий, М.І. Диба // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка право). – 2010. – №1 (48). – С.35-41.

33. Основні показники діяльності банків [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

34. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

35. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 7.12.2000 р. із змінами та доповненнями № 2121- III / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

36. Про затвердження деяких нормативно-правових актів Національного банку України [Електронний ресурс]: Постанова від 08.09.2011 р. № 306 / Правління Національного банку України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1203-11>.

37. Распутіна Л.В. Комерційні банки у сфері фінансових послуг України / Л. Распутіна // Банківська справа. – 2010. – № 9. – С. 43-45.

38. Рейтинг Forbes: 2000 крупнейших компаний мира [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.forbes.ru/stil-zhiznislideshow/81417-kompanii/slide/7>.

39. Рейтинг крупнейших банков мира на 2013 год [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://basetop.ru/rejting-krupneyshih-bankov-mira-na-2013-god>.

40. Річний звіт НБУ (за 2006-2015 роки) [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/doccatalog/list?currDir=36453>.

41. Рудик Н. Напрями розвитку банківської системи України в процесі фінансової глобалізації [Електронний ресурс] / Н. Рудик // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2015. – № 1. – С. 54-58.

42. Сайт міжнародної економічної статистики «The Global Economy» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.theglobaleconomy.com.

43. Сайт швейцарського інституту економічних досліджень КОФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://globalization.kof.ethz.ch/>

44. Сидоренко П.О. Передумови появи міжнародних тенденцій дестабілізації фондових ринків / П.О. Сидоренко // Фондовый рынок. – 2011. – № 41. – С. 6-13.

45. Стрижиченко К.А. Механизмы регулирования финансового рынка Европы в процессе его эволюционного развития / К.А. Стрижиченко // Бизнес-информ. – 2011. – № 12. – С. 120-122.

46. Украинские банки в Давосе назвали худшими в мире [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://politrada.com/news/ukrainskie-banki-v-davose-nazvali-khudshimi-v-mire>.

47. Шаповал А. Присутність іноземного капіталу в банківському секторі України [Текст] / А. Шаповал // Вісник НБУ. — 2008. — № 4. — С. 2-7.

48. Шкодiна I.B. Особливостi iнституцiйних перетворень та концентрацiя банкiвського капiталу в Украiнi / I.B. Шкодiна, O.B. Подлiснюк // Financial and credit activity: problems of theory and practice. – 2014. – Т. 2. – №. 5. – С. 77-81.

49. The banker Офiцiйний сайт журналу The banker [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.thebanker.com>.